

Starfsskýrsla um árið 2012
lögð fram á ársfundi 17. maí 2013

Stjórn og starfsmenn

Ársfundur Sagnfræðistofnunar 2012 var haldinn 18. maí 2012. Valur Ingimundarson lét þá af störfum forstöðumanns og voru honum þökkuð vel unnin störf í þágu stofnunarinnar. Anna Agnarsdóttir tók við sem forstöðumaður. Í stjórn voru kosin Anna Agnarsdóttir og Ragnheiður Kristjánsdóttir, aðjunkt í sagnfræði, fyrir hönd kennara til tveggja ára og Ólafur Arnar Sveinsson fyrir hönd doktorsnema. Stjórnin hélt fimmformlega og nokkra óformlega fundi á árinu. Fulltrúi stúdenta ritaði fundargerðir. Forstöðumaður er jafnframt fulltrúi Sagnfræðistofnunar í stjórn Hugvísindastofnunar en fundir á þeim vettvangi voru fáir á starfsárinu.

Fjárhagur

Yfirlit yfir fjárhag ársins 2012 er lagt fram á fundinum ásamt ársskýrslu. Margrét Guðmundsdóttir, verkefnisstjóri hjá Hugvísindastofnun, hefur umsjón með fjárreiðum Sagnfræðistofnunar. Bein fjárveiting frá Hugvísindastofnun var kr. 500 þúsund kr. Auk þess fékk stofnunin styrki og mótframlög frá Hugvísindastofnun, rétt rúmlega 3 milljónir í mótframög og tæplega 500 þús. kr. vegna samnings við *Scandinavian Journal of History*. Stofnunin stendur nokkuð vel fjárhagslega, en skuldir vegna bókaútgáfu eru miklar. Fjárhagsstaða Sagnfræðistofnunar í árslok 2010 var rúmlega 5.100.000 milljónir kr. í plús, en gera verður ráð talsverðum kostnaði á árinu 2013 vegna útgjaldaliða eins og útgáfu bókar á árinu 2012.

Föst verkefni

Vefsíðan *Söguslóðir* var sem fyrr í umsjá Guðmundar Jónssonar prófessors. Kristbjörn Helgi Björnsson, BA-nemi í sagnfræði, var ráðinn til að sinna ákveðnum verkefnum fyrir Sagnfræðistofnun, eins og að sjá um bókakost stofnunarinnar og uppfærslu *Söguslóða*. Landsbókasafn Íslands-Háskólabókasafn tók við Miðstöð munnlegrar sögu hinn 1. apríl 2012.

Guðmundur Jónsson er fulltrúi Sagnfræðistofnunar í fagraðinu. Á árinu var Már Jónsson í stjórnarnefnd Þjóðskjalasafns fyrir hönd Sagnfræðistofnunar og fer hann þar með formennsku. Vinna við sögu íslenskrar utanlandsverslunar er á lokastigi og út kom rit á vegum Reykholtswerkefnis: *From Nature to Script. Reykholt, Environment, Centre, and Manuscript Making*. Ritstj. Helgi Þorláksson og Þóra Björg Sigurðardóttir (Reykholti 2012). Þetta er safn greina og meðal höfunda eru Helgi Þorláksson og Már Jónsson.

Bókaútgáfa

Í ritröðinni Sagnfræðirannsóknunum, sem Helgi Þorláksson ritstýrir, kom út rit Þorleifs Friðrikssonar *Dagar vinnu og vona. Saga Verkamannafélagsins Dagsbrúnar í kreppu og köldu stríði* í samvinnu við Eflingu stéttarfélag. Ritstjóri hefur rætt við stjórn um næstu útgáfu.

Ráðstefnur og fyrirlestrar

- 1) **Íslenska sögubíngið 2012.** Af því tilefni komu þrír erlendir fyrirlesarar til landsins á vegum Sagnfræðistofnunar: Linda Colley, prófessor við Princeton-háskóla flutti fyrirlesturinn „Frelsi og heimsveldi: Stjórnarskrárgerð á „öld umbyltingar“ 1776–1848“ sem var minningarfyrirlestur Jóns Sigurðssonar, Sir David Cannadine, prófessor við Princeton-háskóla og University of London flutti fyrirlesturinn „Upphaf og endalok stéttarhugtaksins“ sem var einnig minningarfyrirlestur Jóns Sigurðssonar, og Geoff Eley, prófessor í samtímasögu og forstöðumaður sagnfræðideildar Michigan-háskóla flutti fyrirlesturinn „Tortíming fortíðarinnar: Saga, minni og samtíminn.“
- 2) **Háskóli Íslands í 100 ár. Fortíð-samtíð-framtíð.** Hér er um að ræða málþing Sagnfræðistofnunar í framhaldi af útgáfu *Aldarsögu Háskóla Íslands 1911-2011* og var það haldið 15. mars 2012 í Hátíðasalnum. Rektor Háskóla Íslands setti þingið og höfundar (Guðmundur Hálfðanarson, Sigríður Matthíasdóttir og Magnús Guðmundsson) sem og ritstjóri (Gunnar Karlsson) lýstu þróun og einkennum sögu Háskóla Íslands í hundrað ár. Tveir fræðimenn fluttu fyrirlestra um ritið: Ólöf Garðarsdóttir prófessor í sagnfræði: „Nám til aðgreiningar – nám til jöfnuðar? Hugleiðingar um *Aldarsögu Háskóla Íslands*“ og Gísli Már Gíslason prófessor í líffræði: „*Aldarsaga Háskóla Íslands* frá sjónarhóli lesanda og starfsmanns“. Loks

tóku við pallborðsumræður með þátttöku fulltrúa allra sviða, en þeir voru: Anna Soffía Hauksdóttir prófessor í rafmagns- og tölvuverkfræði (Verkfræði- og náttúruvísindasvið), Ólafur Páll Jónsson dósent í heimspeki (Menntavísindasvið), Torfi Tulinius prófessor í íslenskri miðaldafræði (Hugvísindasvið), Þórdís Kristmundsdóttir prófessor í lyfjafræði (Heilbrigðisvísindasvið), og Þórólfur Þórlindsson prófessor í félagsfræði (Félagsvísindasvið).

- 3) **Fyrirlestur Dr. Robert Boyce**, London School of Economics and Political Science, „Kynþáttahyggja og bresk utanríkisstefna 1914–1945: Ný viðhorf“ var haldinn 23. apríl 2012 í Odda í boði Sagnfræðistofnunar.

Rannsóknasjóður Sagnfræðistofnunar

Á árinu 2012 var úthlutað úr Rannsóknasjóði Sagnfræðistofnunar. Hámarksupphæð styrks var 75.000 kr. Flestallir kennarar nýttu sér þennan kost. Hámarksupphæð styrks árið 2013 hefur ekki enn verið ákveðin.

Bókagjöf

Engar bókagjafir bárust árið 2012.

Rannsóknir

Helsta starfsemi Sagnfræðistofnunar eru rannsóknir þeirra sem vinna við hana. Frá rannsóknum einstaklinga er aðeins sagt lauslega, enda gerð nákvæm grein fyrir þeim í *Ritaskrá Háskóla Íslands*:

Anna Agnarsdóttir lauk við rit sitt um Sir Joseph Banks, sem kemur út hjá Ashgate í Englandi á næsta ári. Hún er einn fjölmargra ritstjóra í *The Hakluyt Edition Project*, sem gefið verður út af Oxford University Press og sótti vinnufund í Galway. Hún birti grein í *Urbanization in the Oldenburg Monarchy 1500-1800* (Kiel) og flutti fyrirlestra í Sønderborg og á Íslandi. Anna er *trustee* í *The Banks Archive Project* og formaður úthlutunarnefndar Jónshúss í Kaupmannahöfn (Alþingi).

Egbert Þór Bernharðsson hélt einkum áfram með rannsóknarverkefnið „Sagan til fólksins. Margmiðlun og sagnfræði“. Þar eru kannaðir margvíslegir kostir á miðlun sögulegs efnis og mismunandi framsetningu eftir miðlum og fjallað um samspil ólíkra miðla.

Gavin Lucas' main research output involved the publication of a book called *Understanding the Archaeological Record* (Cambridge University Press) and guest editing a special volume of the *International Journal of Historical Archaeology* (volume 16, no.3; Springer) on later historical archaeology in Iceland which included contributions by several graduate students from the archaeology department.

Guðmundur Hálfðanarson gaf út tvær greinar í alþjóðlegum safnrítum og eina tímaritsgrein í alþjóðlegu tímariti á síðasta ári og flutti nokkur erindi á innlendum og alþjóðlegu vísindaráðstefnum. Þá sat hann í þingstjórn 4. íslenska sögubingsins fyrir hönd Sagnfræðistofnunar. Hann er einnig aðalritstjóri tímaritsins *Scandinavian Journal of History* sem er í eigu norrænu sagnfræðisamtakanna og kemur út hjá Routledge-forlaginu á Bretlandi.

Guðmundur Jónsson veitti Miðstöð munnlegrar sögu forstöðu, en á árinu varð sú breyting á að hún var sameinuð Landsbókasafni. Guðmundur hélt átta erindi heima og erlendis og tók sem fyrr þátt í starfi öndvegissetursins NORDWEL, m.a. með því að undirbúa útgáfu bókar um efnahagskreppu síðustu ára og samfélagsleg áhrif hennar. Hann vann að rannsóknum á lýðræðisháttum á Íslandi og hélt tvö erindi um átakahefð Íslendinga og norræn samráðsstjórnsmál. Ásamt öðrum hleypti Guðmundur af stokkunum þverfaglegu rannsóknarstarfi um notkun landupplýsingakerfa í sagnfræði. Guðmundur birti tvær greinar, fjallaði önnur um dönsk áhrif á landbúnaðarstefnu á Íslandi á fyrri hluta 20. aldar, hin var skrifuð ásamt hópi næringarfræðinga um áhrif umhverfisþátta á fæðingarþyngd og sjúkdóma síðar á ævinni.

Helgi Þorláksson birti fræðilegan kafla í bók, tvær greinar í fræðiritum, tvær í ráðstefnurítum og tvo ritdóma. Fjögur þessara ritverka er á erlendum málum. Flutti tíu opinbera fyrirlestra, þar af þrjá erlendis (í Árósum, Kaupmannahöfn og Berlín). Ritstýrði tveimur bókum sem út komu, annarri í ritröðinni Sagnfræðirannsóknir, á vegum Sagnfræðistofnunar, en hinn í ritröð á vegum Reykholtswerkefnis sem Sagnfræðistofnun á aðild að.

Ingi Sigurðsson vann einkum að rannsóknum á hugmynda- og menningartengslum Íslendinga og Norðmanna frá 1814 fram til síðari heimsstyrjaldar, á fræðslurítum um garðrækt á Íslandi 1765–1900 og á íslenskri sagnfræði frá miðri 19. öld til samtímans.

Kristjana Kristinsdóttir hefur eins og fyrri ár einkum unnið við rannsókn sem ber vinnuheitid „Valdsmenn á Bessastöðum 1541-1683 og skjalasafn þeirra“ auk vinnu við ýmis skjalfræðileg efni. Tók þátt á árinu í Hugvísindapingi, Íslenska sögubinginu og þingi norrænna skjalavarða í Finnlandi.

Már Jónsson gaf út bók á ensku um Árna Magnússon og handritasöfnun hans í ritröðinni The Viking Collection í Danmörku. Hann birti grein um dánarbúsuppskriftir og skiptabækur í tímaritinu *Sögu*, aðra um handrit á miðöldum í greinasafni um Reykholt í Borgarfirði og þriðju um bréfaskipti innan fjölskyldu í Skáleyjum í Breiðafirði árin 1883-1886 í *Árbók Barðastrandarsýslu*. Hann hélt fyrirlestra í París, Caen, Reykjavík, Vestmannaeyjum og Vatnsfirði. Már er fulltrúi Sagnfræðistofnunar og formaður stjórnarnefndar Þjóðskjalasafns.

Orri Vésteinsson hélt áfram rannsóknum sínum á landnámi og vann að ritun bókar um það efni. Hann stjórnaði úrvinnslu uppgraftar á Sveigakoti, gerði vettvangsrannsóknir í tengslum við rannsóknarverkefnið Gröf og dauði á Íslandi í 1150 ár og stjórnaði uppgrefti á Görðum á Grænlandi. Hann gerði einnig vettvangsrannsóknir á Barbuda í Vestur-Indíum. Hann birti greinar um íslenska fornleifafræði og sagnfræði í ritgerðasöfnum og tímaritum og hélt fyrirlestra á ráðstefnum í Danmörku, Bretlandi, Bandaríkjunum, á Grænlandi og Íslandi.

Ragnheiður Kristjánsdóttir vann áfram að ritun bókar á ensku um sögu Íslands. Hún tók þátt í að koma á fót verkefni um lýðræði á Íslandi og hélt fyrirlestra og skrifaði greinar sem tengdust því. Þá vann hún að tveimur ritgerðum á ensku sem tengjast sögu vinstrihreyfingarinnar á Íslandi. Báðar eru væntanlegar á prenti seinna á árinu 2013.

Steinunn Kristjánsdóttir gaf út bókina *Sagan af klaustrinu á Skriðu* hjá Sögufélagi, skrifaði tvær skýrslur: Inger Larsson, Per Arvid Åsen, Steinunn Kristjánsdóttir og Kjell Lundquist. *Medeltida klostergrunder på Island vegetation och flora kultur- och reliktväxter samtida växtnamn*. Rapport från ett forskningsprojekt 2009–2011, Sveriges lantbruksuniversitet; *Skriðuklaustur – húbýli helgra manna. Áfangaskýrsla fornleifarannsókna 2011*. Skýrslur Skriðuklaustursrannsókna XXXII og ritstýrði: Steinar Örn Atlason. *Þættir úr sögu ljósmyndunar á Íslandi 1970-1990*. Skýrslur Þjóðminjasafns Íslands 2012/1. Einnig samdi hún *Skordýrin á Skriðu*. [Forsíðumyndin]. *Saga*. Hún hélt fyrirlestra erlendis í Cork á Írlandi, Leeds og Oulu og þrjá fyrirlestra innanlands. Steinunn er formaður fagraðs hug- og félagsvísinda hjá Rannís.

Sveinbjörn Rafnsson vann áfram að rannsóknum á fornri íslenskri sagnaritun og lögum og heimildum þeirra í latneskri menningu miðalda. Stefnt er að bók um efnið.

Sverrir Jakobsson skrifaði greinar í *Canadian Journal of History/Annales canadiennes d'histoire*, í *Sögu* og í *Statsutvikling i Skandinavia i middelalderen* (Oslo) og (ásamt Andras Mortensen, Alf Ragnar Nielsen og Claus Andreasen) grein í *Naboer i Nordatlanten. Hovedlinjer i Vestnordens historie*, sem kom út í Þórshöfn, Færeyjum. Hann skrifaði ritdóm í *Sögu* og flutti erindi í Stykkishólmi, á 4. íslenska söguþinginu og á opnu málþingi um Jón Árnason og þjóðsögurnar.

Valur Ingimundarson stundaði rannsóknir á íslenskum utanríkismálum, samtímastjórnámum, landfræði-stjórn mála norðurslóða og kalda stríðinu. Hann hélt fyrirlestra um þessi efni á ráðstefnum í Singapore, París, Reykjavík og Akureyri. Hann birti birti m.a. greinar í Polar Journal um norðurslóðir, Scandinavian Journal of History um breska utanríkisstefnu og hervæðingu Íslands eftir síðari heimsstyrjöld og frönsku nettímariti, La Vie des Idées um samspil minnis, stjórn mála og efnahagskreppunnar á Íslandi. Auk þess kom út kafli eftir hann í bókinni Cold War Cultures: Perspectives on Eastern and Western European Societies (New York: Berghahn) um stjórn mála minninga. Hann tók þátt í alþjóðlegum rannsóknaverkefnum m.a. á sviði stjórn mála og öryggismála á norðurslóðum, minnis, kalda stríðinu. Hann tók einnig þátt í rannsóknastarfi EDDU – öndvegisseturs, en hann er stjórnarformaður þess.

Þór Whitehead hefur einkum unnið að rannsókn og ritun fimmta bindis í ritröðinni Ísland í síðari heimsstyrjöld á árinu.